

PANDEMİ KRİZİNİN KOBİ'LERE ETKİSİ (Batman İli Örneği)**Fatma AKAR*****ÖZET**

Covid 19 pandemisi tüm dünyayı etkilemeye devam etmektedir. Türkiye de pandemiden olumsuz etkilenen ülkelerden biridir. Türkiye’de pandeminin etkileri 2020 yılının Mart ayından itibaren yansımaya başlamış, bu yansıma Nisan ayı itibari ile derinleşerek bütün ekonomiyi etkilemiştir. Salgının yayılmasını önlemek adına getirilen kısıtlamaların doğrudan etkileri ile bozulan arz-talep dengesi, on binlerce KOBİ üzerinde baskı oluşturmuş, iş akış süreçlerinde köklü değişimler meydana getirmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan Batman ilindeki KOBİ’ler de bu süreçten olumsuz etkilenmişlerdir. Bu makalede Batman ilinde faaliyet gösteren 42 KOBİ yöneticisi ile anket yapılmış, pandemiden nasıl etkilendikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilere göre salgın sürecinin Batman’da faaliyet yürüten KOBİ’ler üzerinde olumsuz sonuçlar yarattığı kesinlik kazanmıştır. İstihdamın büyük bir bölümünü kapsayan KOBİ’lerin sağlıklı ve sürdürülebilir düzeyde işleyişine devam edebilmeleri finansal piyasalar için önem arz etmektedir. Bu temelde, hükümet tarafından sunulan ekonomik desteklerin devam etmesinin KOBİ’lerin geleceği açısından önemi çok büyüktür.

Anahtar kelimeler: Covid 19, pandemi, Batman, KOBİ’ler.**THE EFFECT OF THE PANDEMIC CRISIS ON SMEs (Batman City Example)****ABSTRACT**

The Covid 19 pandemic continues to affect the whole world. Turkey is one of the countries adversely affected by the pandemic. The effects of the pandemic in Turkey started to reflect as of March 2020, this reflection deepened as of April and affected the whole economy. The supply-demand balance, which was disrupted by the direct effects of the restrictions imposed to prevent the spread of the epidemic, put pressure on tens of thousands of SMEs and brought about radical changes in the workflow processes. SMEs in Batman province in the Southeastern Anatolia Region were adversely affected by this process. In this article, a survey was conducted with 42 SME managers operating in the province of Batman and it was tried to understand how they were affected by the pandemic. According to the data obtained, it has become certain that the epidemic process has negative consequences on SMEs operating in Batman. It is important for financial markets that SMEs, which cover a large part of employment, can continue to operate at a healthy and sustainable level. On this basis, the continuation of the economic supports offered by the government is of great importance for the future of SMEs.

Keywords: Covid 19, pandemic, Batman, SME’s.

* İstanbul Ticaret Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi. fatma.akar@batman.bel.tr ORCID: 0000-0002-3612-0931

Araştırma Makalesi.

Sayfa Sayısı: 80-94

Makale Geliş Tarihi: 22.12.2021

Makale Kabul Tarihi: 05.02.2022

Makale Yayın Tarihi: 28.02.2022

1. GİRİŞ

2020 yılında ortaya çıkan Covid 19 salgını bütün dünyada etkili olmuş, bulunan aşılara rağmen halen etkisini devam ettirmektedir. “Pandemi nedeniyle tüm dünyada kitlesel ölümler vuku bulmuş, insan hareketliliği kısıtlanmış, ürün gamlarında azalmalar yaşanmıştır. Fabrikalar üretimlerini durdurmuş, işverenler çalışanlarını işten çıkarmak zorunda kalmış, ibadet faaliyetleri kısıtlanmış, okullar tatil edilmiş, kara-hava-deniz trafiğine yasaklar getirilmiş, sağlık sistemleri işlemez hale gelmiştir (Arslan, 2021:463-4). Makalenin yazıldığı tarihte, 320 milyondan fazla pandemi vakası tespit edilmiş, 5 milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir (Web 1). Pandemi tüm dünyada hayatı olumsuz etkilemiş, küresel düzeyde ekonomik ve sosyal bir krize sebep olmuştur. Covid-19 pandemisi tüm dünyada binlerce Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeyi de (KOBİ) derinden sarsmış, bu salgından belki de en fazla küçük işletmeler zarar görmüş, görmeye de devam devam etmektedir. Bu konuda yapılmış olan bilimsel araştırmalarda pandemi kısıtlamalarının en çok KOBİ’leri olumsuz etkilediğini açık şekilde göstermiştir (Al-Fadly: 2020; Cepel vd.: 2020; Dai vd.:2021; Mahajan: 2020).

“KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler), 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 125 milyon lirayı aşmayan ve yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimler" olarak tanımlanmıştır (Web 2). Tarihin her döneminde ekonomik hayatta faal durumda olan küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ’ler), ekonomik yapı içerisinde kendilerine sürekli yer bulmuş ve gelişme dinamiğinin yapı taşı oluşturmuşlardır (Akyüz:2000). Osmanlı döneminde küçük ve orta ölçekli sanayinin kendine özgü bir yapısı mevcuttu ve bunlar lonca sistemi içinde toplanmıştı. Osmanlı–Türk toplumunun orta yapısını meydana getiren esnaf kesiminin ana ilkelerini Ahilik düzeni oluşturmaktaydı. (Küçüktürk: 1991). KOBİ’lerin önemi cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 1963 yılından başlamak üzere Beş Yıllık Kalkınma Planlarının hemen hepsinde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine değinilmekte ve bu kesimin finansman, kredi, örgütlenme, kooperatif kurma, hammadde, donatım, kalite, teknoloji yetersizliği, iç ve dış pazarlama problemlerinin çözümlenmesine ilişkin tedbirlere yer verildiği görülmektedir (Çağlar:2002). İstihdama olan katkıları ve kaynakların daha ekonomik kullanılmasının zorunlu hale gelmesi nedeniyle, KOBİ’ler pek çok ekonomide, oluşturulan politika hedeflerinde önemli yer almışlardır (Yeğen: 1990). KOBİ’lerin desteklenmesi istihdam artışına katkı sağlayarak dinamik ve hareketli, girişim ruhu barındıran, yenilikçi bir ekonomiyi teşvik etmektedir (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2007: 227). Fakat son iki yıldır ortaya çıkan pandemi krizi KOBİ’ler için önemli sorunlara yol açmıştır. 2020-21 yıllarında pandeminin yarattığı daralma ve belirsizlik nedeniyle genelde tüm şirketler, özelde de KOBİ’ler için

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

öncelikli konu bilanço sağlamlığının korunması olmuştur. “Türkiye özelinde %99,8’ini temsil eden KOBİ’lerin yapısal sorunları ve ayrıca finansal kaynaklara erişimin kısıtlı olması, inovasyona ve Ar-Ge’ye ayrılan payların düşük olması, dijitalleşme altyapılarının yeterince gelişmemiş olması gibi zayıf yönleri KOBİ’leri pandemi karşısında daha kırılgan hale getirmiştir (Ayaydın, 2021:2). Ve sonuç olarak diğer işletmeler gibi KOBİ’ler de talep azalması, tedarik zinciri aksamaları, ihracat siparişlerinin iptali, hammadde sıkıntısı, nakliye aksamaları gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır (Shafi, Liu ve Ren, 2020:2). Pandemi ile birlikte getirilen sokağa çıkma kısıtlama ve yasakları başta kuaförler, lokantalar, kafeler vb. işletmelerin faaliyetlerinin önce azalmasına sonrada neredeyse durma noktasına getirmiştir. “Karantina politikasının bir sonucu olarak nüfus hareketliliğinin kısıtlanması tüketici hareketlerini önemli ölçüde sınırlandırmış, tüketici hareketlerinin kısıtlanması ve salgının bulaşma riskine karşı endişelerin artması talepleri azaltmış ve bu da arzın azalmasına sebep olmuştur. Bu durum sonucunda KOBİ’lerin gelirlerinin düşmesi ve rutin iş yapma organizasyonlarında aksamalar ve değişimler meydana gelmiştir” (Şahin, 2021:468). Bu durum nedeniyle KOBİ’ler büyük finansal sorunlarla karşı karşıya kalmış, oldukça sancılı bir süreç geçirmişlerdir. Dinamik olan covid 19 sürecinin yol açtığı sonuçlar henüz bitmediği gibi bu sürecin ne zaman biteceğine ilişkin belirsizlik de devam etmektedir. Her ne kadar virüse karşı etkili bazı aşilar geliştirilmiş olsa da salgın nihai olarak bitmiş değildir. Dolayısıyla salgının yıkıcı sonuçları eğitimden, sağlığa, sosyal yaşamdan ekonomik kurumlara kadar etkisini göstermeye devam etmektedir. Bu temelde KOBİ’lerin salgının yol açtığı olumsuzluklara karşı kırılganlığının ve savunmasızlığının devam ettiğini ifade etmek yanlış bir tespit olmayacaktır.

KOBİ’lerin bölge ve ülke ekonomilerinin kalkınması için önemli rol oynadıkları bir gerçektir. Dünyadaki mevcut ülke ekonomilerine bakıldığında işletmelerin neredeyse % 95–99’unun KOBİ’lerin oluştuğunu istihdamın % 40–80’inin, GSMH’nin % 30–70’inin, yatırımların % 30–60’nın ihracatın % 10–40’nın KOBİ’ler tarafından gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2007: 174). KOBİ’ler ekonomik büyümeyi tetiklemeleri, istihdam yaratmaları ve yeniliğe öncülük etmeleri bakımından bölge ve ülke ekonomilerinin adeta dinamosu konumundadırlar (Zeidy: 2020). KOBİ’ler, çok sayıda insana gelir ve istihdam yaratan dünya çapındaki birçok ekonominin ana omurgasını da oluşturmaktadır (Shafi, Liu ve Ren, 2020:2). Türkiye’de de içerik ve formlar değişimlere uğramış olursa da genellikle İslami ekonomik dayanışma özellikleri gösteren bu işletmeler dünyada olduğu gibi birçok insanın geçim kapısıdır (Demir:2017:93). KOBİ’lerin Türkiye’deki görünümü oransal olarak hem sanayi ve hem de hizmetler sektörü birlikte dikkate alındığında toplam işletmelerin % 99,8’ini, toplam istihdamın %

76,7'sini, yatırımların % 38'ini, katma değerin % 26,5'ini, ihracatın % 10'unu, banka kredilerinin ise % 12-13'ünü yarattıkları görülmektedir (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2007: 179).

“KOBİ'ler ekonomik büyümeye büyük katkıda bulunsalar da krizlerde mali bilançoları, yapısı ve büyüklüğü göz önüne alındığında genellikle en savunmasız ticari işletmelerdir. Bu temelde küçük firmaların krize karşı düşük hazırlık düzeyleri, daha yüksek kırılabilirlikleri, hükümete ve yerel kurumlara daha fazla bağımlılıkları ile işletme sahipleri üzerindeki psikolojik ve finansal baskının daha yoğun hissedilmesi nedeniyle covid 19 pandemisinden ciddi şekilde etkilendiklerini ifade etmek yanlış olmayacaktır” (Şahin, 2021:467-8). KOBİ'lerin bu süreci daha sancılı geçirmesinin temel sebeplerinden birinin de sermaye alt yapılarının yeteri kadar güçlü olmaması olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır (Cinel:2021).

Şahin (2021: 477) pandeminin etkilerinin görüldüğü farklı bölgelerde yapılmış 20 amprik makaleyi inceleyerek hazırladığı kapsamlı araştırmasında pandeminin KOBİ'ler üzerindeki etkilerini aşağıdaki gibi tablo haline getirmiştir.

Covid-19 krizinin KOBİ'ler üzerindeki sonuçları

İş yapısı üzerinde etkileri

Faaliyetlerin durması
İsteğe bağlı kalıcı kapanma
Hükümet kararları sonucu geçici kapanma
İsteğe bağlı geçici kapanma
Lojistik sorunları
Kalifiyeli işgücüne ulaşamama
Belirsizlik endişesi
İş kültürünün değişmesi
Çalışanların sağlık endişesi
Tedarik zincirinin bozulması
İşletme performansında düşüş
Teslimatta aksamalar
İş operasyonlarında azalma
Yatırımların ertelenmesi ve iptali
Ödemelerin gecikmesi

Ekonomik etkileri

İş sözleşmeleri iptali
İşgücü arzında azalma
Düşük kapasite ile çalışmak
Talebin düşmesi
Gelirin düşmesi
Maaşların ödenmemesi
Kira maliyetini karşılayamama
Kredi geri ödemelerinin aksaması
Finansal yönetim sorunu
Alacakları tedarik edememek
Ekstra işletme gideri
Artan mali yük
Sabit giderleri ödeyememe

Kaynak: Şahin (2021:477).

Türkiye'de de pandeminin sonuçları yukarıda ulaşılan sonuçlardan farklı olmamıştır. TÜİK (2020) verilerine göre “Mart 2020'de %101,7 olan perakende ticaret sektörü güven endeksi pandeminin ekonomik ve sosyal hayatı sekteye uğratması ile Nisan 2020'de keskin bir düşüşle %75,2 olarak gerçekleşmiştir. Sektörde iş hacimleri %39,9 daralmış, mevcut mal stokları %9,7 azalmış, gelecek üç aylık iş hacmi satış beklentisi ise %50,8 daralmıştır. Benzer şekilde Mart 2020'de hizmet sektörü güven endeksi %92,5 iken salgının ortaya, çıkardığı endişe, belirsizlik ve hizmet sektörünü

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

durma noktasına getirmesi endeksin % 46,1'e gerilemesine neden olmuştur. Sektörde son 3 aylık dönemde iş durumu %47,1 azalmış, hizmetlere olan talep %45,9 daralmış, talep beklentisi de gelecek 3 aylık dönem için %56,8 azalmıştır. İnşaat sektörü güven endeksi ise Mart 2020'de %77,2 iken konut satışlarında yaşanan daralma ile Nisan 2020'de %44,7 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün gelecek üç aylık dönemde toplam çalışan sayı beklentisi %40,9 azalmış, alınan kayıtlı sipariş mevcudu da %44,1 daralmıştır”.

Derinleşen krize hükümet müdahalesi ile KOBİ'ler belli imkânlarla kavuşmuş, bir nebze de olsa rahatlamışlardır. Bu süreçte Ekonomik İstikrar Kalkan Paketi başta olmak üzere başka tedbirlerde alınmıştır. Covid-19'la mücadelede alınan tedbirlere bakıldığında “mükelleflerin muhtasar, KDV ve prim ödemeleri 6 ay ertelenmiş, asgari ücret desteği devam ettirilmiş, kısa çalışma ödeneği devreye sokulmuş, esnek ve uzaktan çalışma modelleri teşvik edilmiş, kredi destek paketleri uygulamaya konmuş, nakit akışı bozulan firmaların bankalara olan kredi anapara ve faiz ödemelerini asgari 3 ay ötelenerek finansman desteği sağlanmış, Ziraat Bankası, Vakıfbank, Halkbank esnaf ve sanatkârlara Ödemeleri erteleme imkânı sunmuş, firmaların kurumsal kart limitleri artırılmış, ödemesiz uygun vadeli kredi seçenekleri sunulmuş, kamu bankaları ödemesiz dönem seçenekleri ve uygun faiz oranları ile temel ihtiyaç destek paketi sunmuş, salgından etkilenen firmalara işe devam kredi desteği verilmiş, esnaflara yönelik Halk Bankası “İşletme ve Finans Desteği” ile “Paraf Esnaf Kart Desteği” sunmuş, kredi ödemelerindeki gecikmelere esneklik tanınmış, kredi garanti fonu iki katma çıkarılmış, konut, taşıt, ihtiyaç finansman destek paketleri devreye konulmuş, telafi çalışma süresi artırılmıştır” (Çalışır ve İnal:2021; Cinel:2021). Ancak bu destekler dinamik olan covid 19 süreci nedeniyle KOBİ'lerin yaşadıkları sorunları çözmeye yeterli olmamıştır.

Bir Güneydoğu Anadolu şehri olan Batman'da hükümetin verdiği tüm desteklere rağmen devam eden pandemi nedeniyle KOBİ'lerin yaşadıkları sorunlar devam etmektedir. Bu araştırmayla, Batman ilindeki KOBİ'lerin pandemi sürecinde yaşadıkları sorunlar ele alınmış ve bu sorunların neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

2.YÖNTEM

Bilimsel maksat taşıyan tüm araştırmaların bir yöntemi vardır. Bilimsel araştırma boyunca izlenen yola bilimsel araştırma yöntemi denir. Bu araştırma nicel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırmalar, sayısal olarak ölçülebilen veriler elde etmek, olgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini sayısal verilerle ortaya çıkarmak maksadıyla yapılan istatistikî veri üreten bilimsel araştırmalardır (Karasar:2015). Araştırmada anket tekniğinden yararlanılmıştır.

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

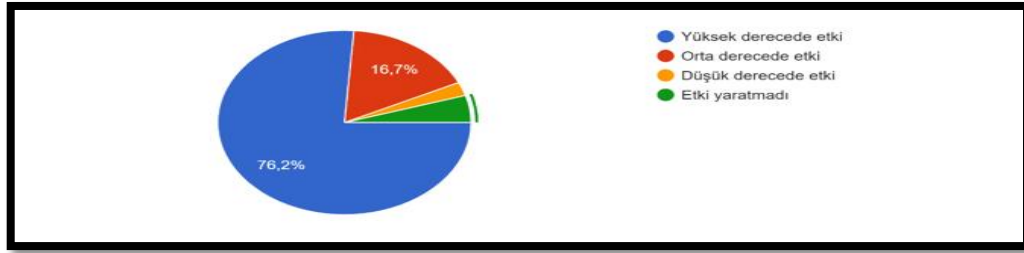
Anket, belli bir konuda insanların bilgi, tutum ve düşüncelerini öğrenmek için hazırlanmış soru listeleridir (Karasar:2015). Covid-19 pandemi sürecinin Batman ilinde faaliyet gösteren KOBİ'lere olan yansımalarını ölçmeyi hedefleyen bu araştırmada en iyi sonuçlara istatistikî veriler ve anket ile ulaşılabacağı düşünüldüğünden araştırmada nicel yöntem ve anket tekniğinin kullanılması tercih edilmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında Cinel'in (2021) *Pandemi Süreci'nin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri* başlıklı araştırmasından yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın evrenini Batman ilinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'ler meydana getirmektedir. Batman Ticaret Sanayi Odası kurumsal internet sitesinden elde edilen verilere göre 2021 ekim ayı itibarı ile Batman'da faaliyet sürdüren toplam KOBİ sayısı 11.731'dir (Batso: 2021). Araştırma evrenindeki KOBİ'lerin yöneticilerine mail atılarak Batman Belediyesi Resmî Web Sitesi üzerinden online anketi yanıtlamaları istenmiş, böylelikle araştırma için veri elde edilmeye çalışılmıştır. Batman Belediyesi resmî web sitesinde Duyuru-İlan bölümünde, 01-28 Kasım 2021 tarihlerindeki çevrimiçi ankete toplam 42 KOBİ yöneticisi yanıt vermiştir.

3.BULGULAR

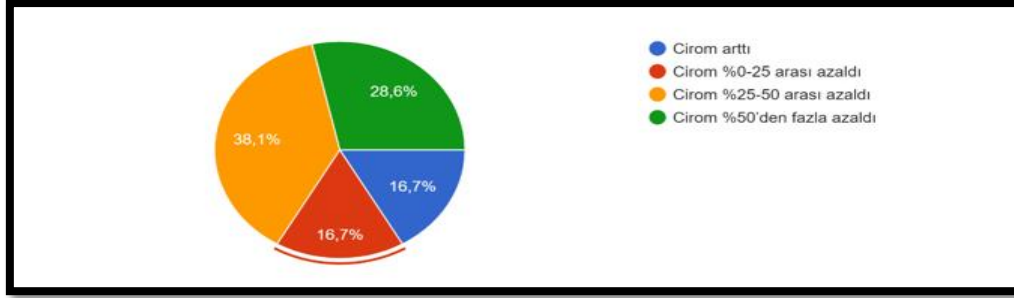
Bu bölümde anketlerden* elde edilen verilere yer verilmiştir.

3.1. "Covid-19'un Faaliyet Gösterdiğiniz Sektörü Nasıl Etkilediğini Düşünüyorsunuz? Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

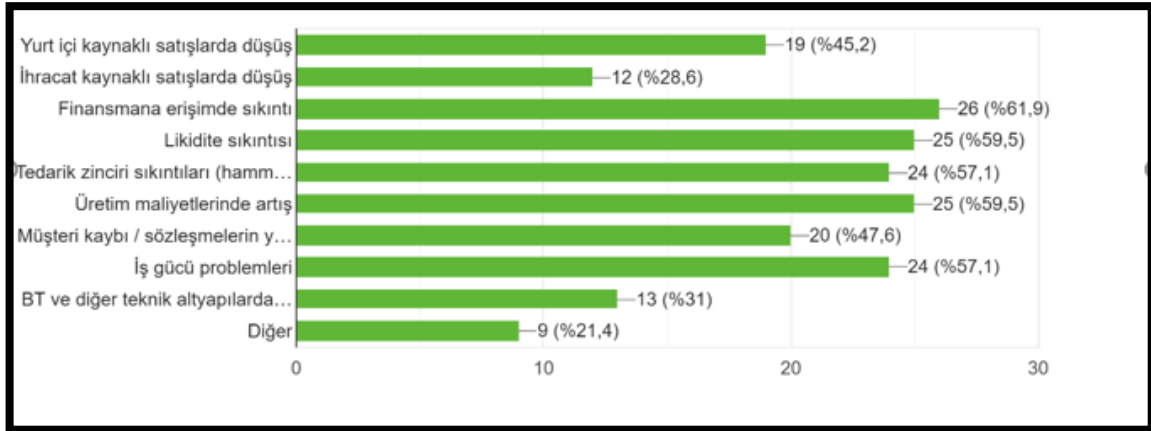

Araştırmaya katılan KOBİ'lerin işletme sahiplerine yöneltilen "Covid-19'un faaliyette gösterdiğiniz sektörü nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Sorusuna sırasıyla %76,2'si yüksek derecede, %16,7'i orta derecede, %2,4'ü düşük derecede ve %4,8'i etki yaratmadığını belirtilmiştir. Buna göre Batman'daki KOBİ'lerin yarısından daha fazlasının Covid-19 salgınından olumsuz etkilendiği görülmekte ve anlaşılmaktadır.

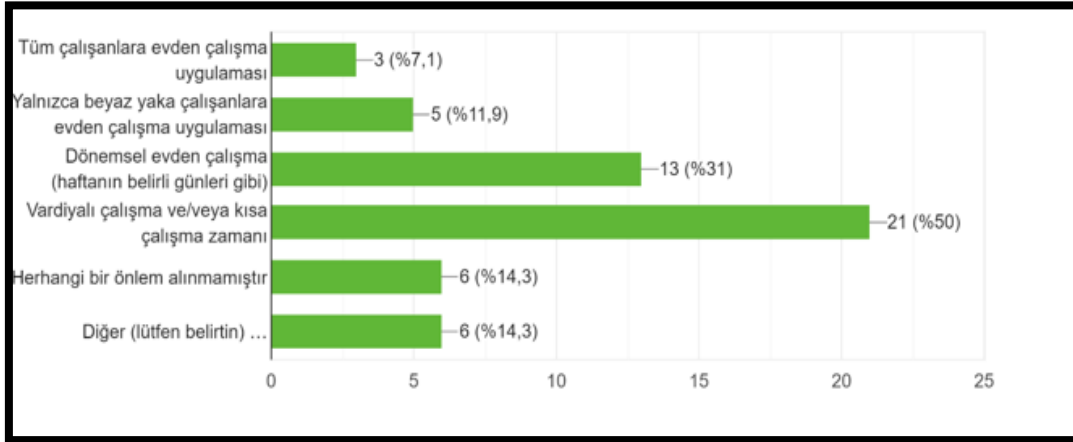
* Bu bölümün anket sorularının hazırlanmasında Cinel'in (2021) daha önce yaptığı bir araştırmanın sorularından yararlanılmıştır.

3.2. “Covid-19 Krizi İşletmenizin Satışlarını-İş Hacmini Nasıl Etkiledi?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

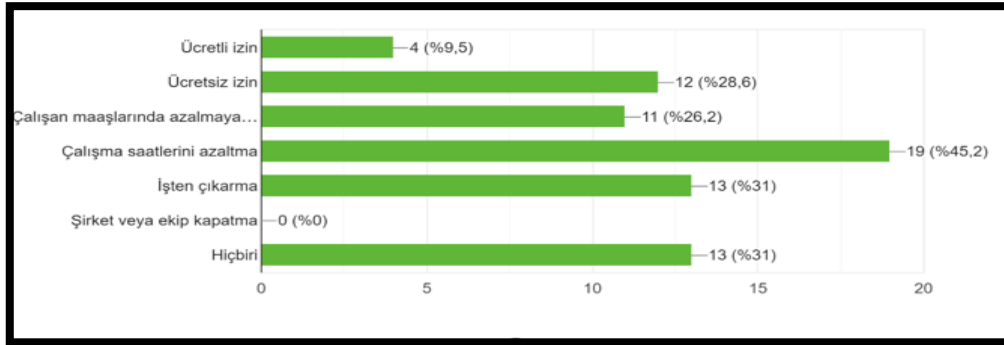
Grafiğe göre KOBİ'lerin, %38,1'i cirosunun %25-50 oranında azaldığını, %28,6'sı cirosunun %50'den daha fazla düştüğünü, %16,7'si %0-25 arası düşüş gösterdiğini belirtirken %16,7'si ise cirosunun artış gösterdiğini belirtmiştir. Cirosunda artış yaşayan firmalar, medikal ürünler, temizlik malzemesi, dezenfektan, kolonya gibi ürün satan firmalardır. Bu sektörlerin dışında kalan firmaların yarıdan fazlasının satışlarının azaldığı açık şekilde görülmekte ve anlaşılmaktadır.

3.3. “İşletmenizde Pandeminin Etkilediği Alanlar Hangileridir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

Yukarıdaki grafiğe göre Covid-19 salgının firmalar üzerindeki etkileri sırasıyla yorumlandığında, finansmana erişimde sıkıntının %61,9 oranıyla, etkisinin en fazla hissedildiği görülmekte ve anlaşılmaktadır. Likidite sıkıntısı ve üretim maliyetlerinde artış %59,5; tedarik zinciri (lojistikte yaşanan sorunlar, hammaddeye erişimde sıkıntı vs.) ve iş gücü problemleri %57,1; müşteri kaybı/sözleşmelerin yenilenmesi %47,6 iken bu veri yurt içi kaynakların satışlarındaki düşüşe göre %45,2'dir. İhracat kaynaklı satışlarda düşüş ise %28,6 oran yaratmıştır. Diğer alanlarda ise pandeminin etkisinin daha düşük olduğu görülmekte ve anlaşılmaktadır.

3.4. “Çalışanlarınızı Covid-19 Salgınından Korumak İçin Çalışma Metotları Bakımından Aşağıdaki Önlemlerden Hangilerini Gerçekleştirdiniz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

Grafiğe göre, KOBİ'lerin %50'si vardiyalı çalışma ve/veya kısa çalışma uygulamasını başlatırken; %31'i dönemsel evden çalışma (haftanın belirli günleri gibi); %14'ü herhangi bir önlem almamış; %11,9'u yalnızca beyaz yaka çalışanlara evden çalışma izni vermiş; %7,1'i tüm çalışanlara evden ya da uzaktan çalışma izni verdiğini ifade etmiştir. Buna göre KOBİ'lerin yarısından fazlasının esnek çalışmaya geçtiği, bunun da iş hacimlerinde düşüşe yol açan faktörlerden birisi olduğu söylenebilir.

3.5. “Çalışan maliyetlerini iyileştirmek adına aşağıdaki önlemlerden hangilerini gerçekleştirdiniz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

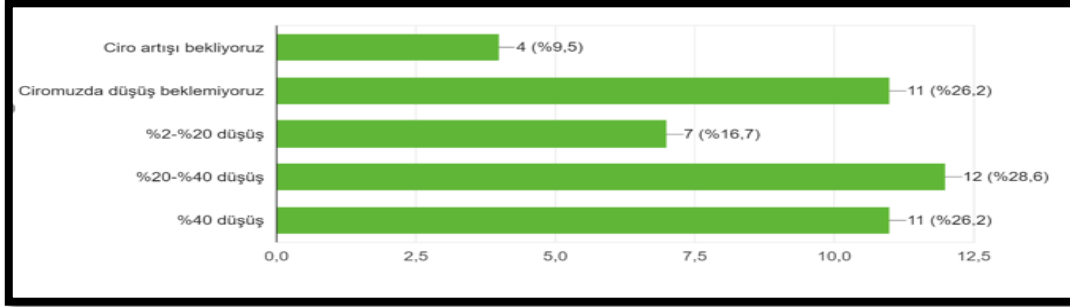
Yanıtlara göre Covid-19 sürecinde KOBİ'lerin çalışan maliyetlerini iyileştirmek adına en fazla başvurduğu metod %45,2 oranı ile çalışma saatlerini azaltma olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında %31 işten çıkarma; %28,6'sı ücretsiz izin; %26'sı ise çalışan maaşlarını azaltma yönünde karar aldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte hiçbir işletmenin şirketi ya da şirketin bazı birimlerini kapatma yoluna gitmediği anlaşılmıştır. Sonuç olarak işverenlerin maliyeti düşürmek için işçi çıkarma, maaş kesintileri, çalışma saatlerini azaltma girişimlerinin yanında hükümetin pandemi ile mücadelede

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

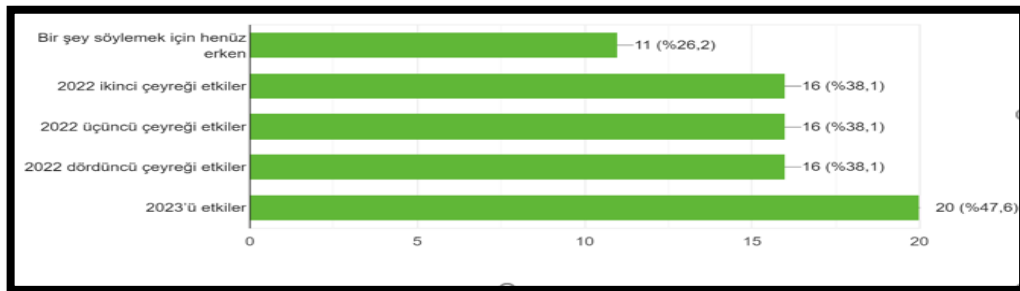
KOBİ'lere yönelik açıkladığı ekonomik destek paketlerinin de işyerlerinin kapanmamasında rolü olduğu ifade edilebilir.

3.6. “2021’in İlk Yarısında Covid-19’un Etkilerine Karşı Şirket İçerisinde Aldığınız Önlemlerin 2022 Cironuzu Ne Şekilde Etkileyeceğini Öngörüyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

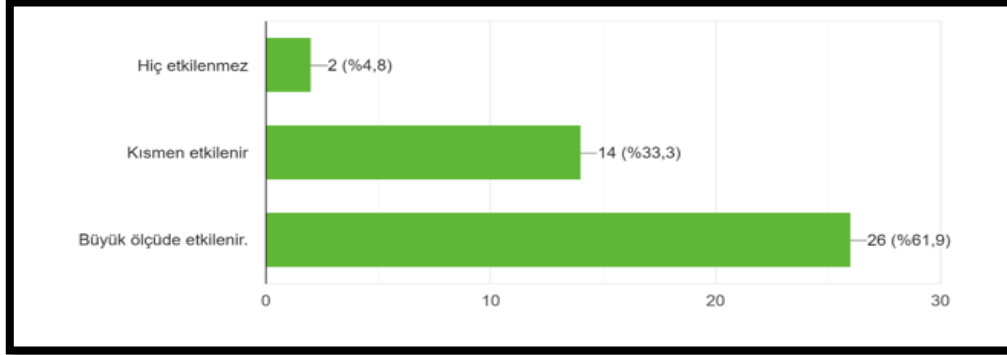

Ankete katılım sağlayanların faaliyette buldukları şirketlerin Covid-19'un olumsuz etkilerine karşı aldığı tedbirlerin 2022 cirolarına etkisi analiz edildiğinde, şirketlerin %28,6'sı 2022 cirolarında %20-%40 arası düşüş beklerken, %26,2'si %40'tan fazla düşüş beklemekte ve yine %26,2'si cirosunda düşüş öngörmektedir. Ciro artışı öngörenler ise %9,5 oranındadır. Krizin işletme cirolarına olumlu etkisi hususunda en iyimser yansıma sağlık sektörünü işaret etmektedir. Bu temelde işletme sahiplerinin 2022 cirolarında %40'lara varan bir düşüş bekledikleri, 2022 bütçelerinde ciddi ölçüde strateji ve hedef revizyonuna gideceklerini ifade etmek mümkündür.

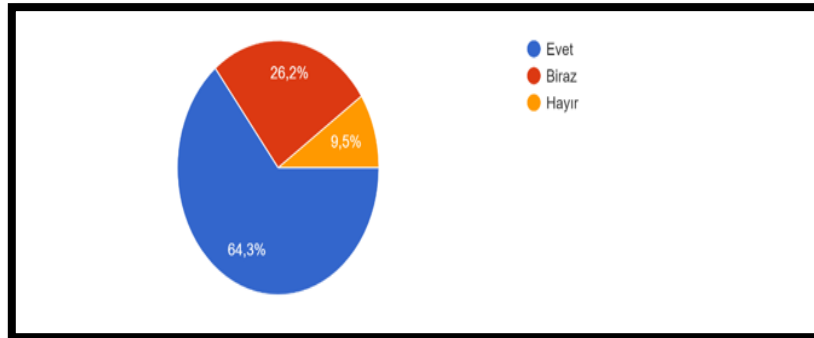
3.7. “Covid-19 Krizinin İşiniz Üzerine Olan Etkilerinin Ne Kadar Uzayacağını Tahmin Ediyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

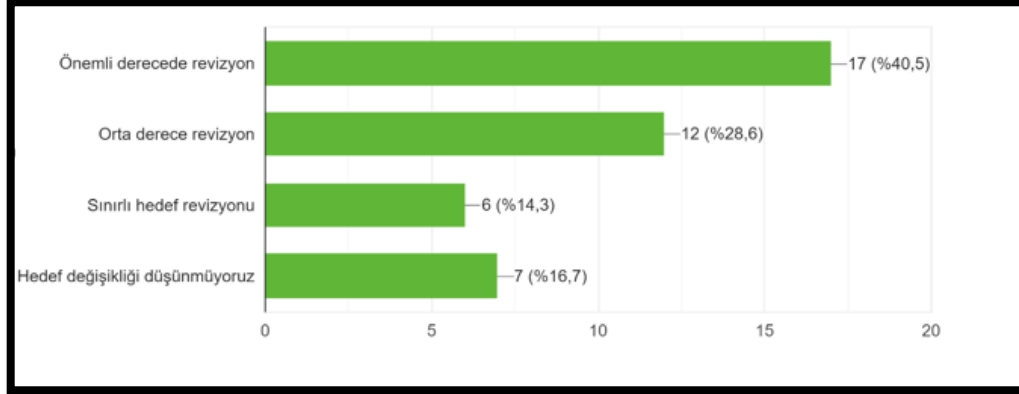
“Covid-19 krizinin çalışmanız üzerine olan yansımalarının ne kadar uzayacağını tahmin ediyorsunuz?” sorusuna anket katılımcılarının verdiği yanıtlara bakıldığında %47,6'sının 2023 yılına da etkisinin devam edeceğini ifade ederken; %38,1'i 2022'nin ikinci, üçüncü ve dördüncü çeyreğini de etkileyeceğini; %26,2'si ise henüz bir şey söylemek için erken olduğunu düşündüklerini belirtmektedirler. Buna göre Covid-19 krizinin işletmeler üzerindeki olumsuz etkisinin uzun vadede devam edeceğine ilişkin genel bir kanaatin oluştuğunu ifade etmek mümkündür.

3.8. “Covid-19 Salgının İşletmenizin Tedarik Zincirine Ne Derece Etki Edeceğini Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

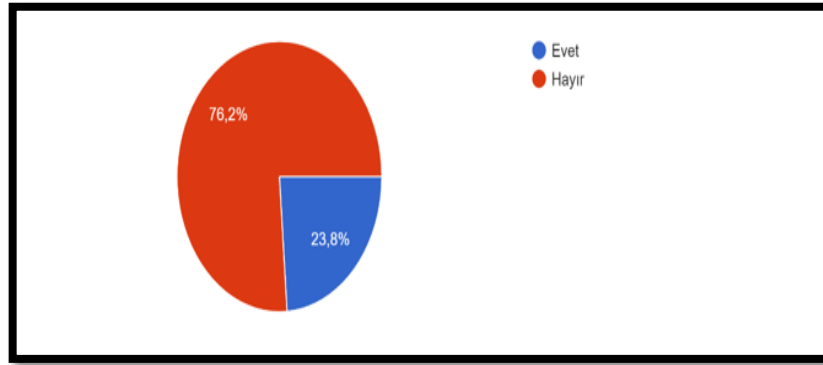
Covid-19 salgının işletmenizin tedarik zincirine ne derece etki edeceğini düşünüyorsunuz? Sorusuna yöneticilerin verdiği cevaplara bakıldığında %61,9'un işletmesinin büyük ölçüde etkileneceğini; %33,3'ü kısmen; %4,8'i ise hiç etkilenmeyeceğini ifade etmiştir. Buna göre Covid-19 krizinin işletmelerin tedarik zincirleri üzerinde olumsuz etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

3.9. “Covid-19 Krizini İşletmeniz İçin Ciddi Bir Tehdit Olarak Görüyor musunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

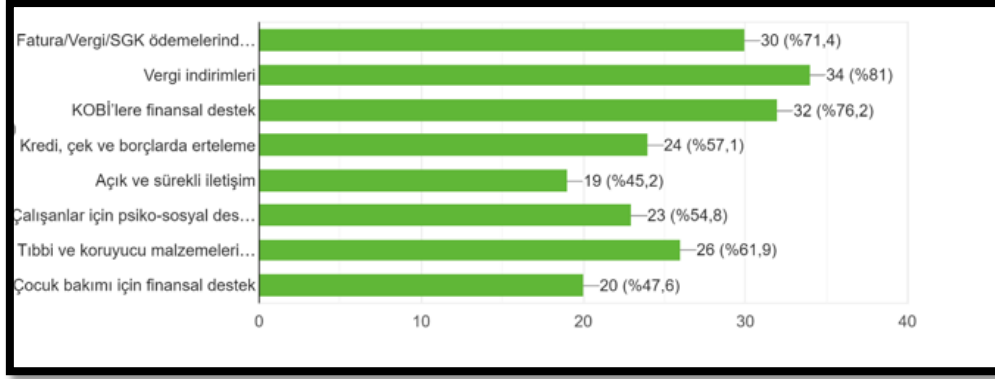
“Covid-19 krizini işletmeniz için ciddi bir tehdit olarak görüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların vermiş olduğu cevaplara bakıldığında %64,3'ünün bu krizi şirketleri için ciddi bir tehdit olarak algıladığını, %26,2'sinin kısmen tehdit olarak algıladığını belirtirken, %9,5'i gibi az bir kısmı ise herhangi bir tehdit olarak görmediğini belirtmektedir. Bu temelde verilen yanıtlar işletme ölçeği ve ana faaliyet alanına göre analiz edildiğinde verilen *evet* yanıtı öne çıkmaktadır. Krizin yaratmış olduğu tehdidin firmanın büyüklüğü ve faaliyet gösterdiği sektör gibi farklı segmentlerde değişiklik göstermediğini belirtmek gerekir. Bununla birlikte covid-19 krizi ülke genelinde firmaların büyük bir kısmı tarafından ciddi bir tehdit olarak algılanmaktadır (Şahin:2021).

3.10. “2021 Yılı Bütçenizde Covid-19 Etkisi İle Bir Revizyon Yapmayı Öngörüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

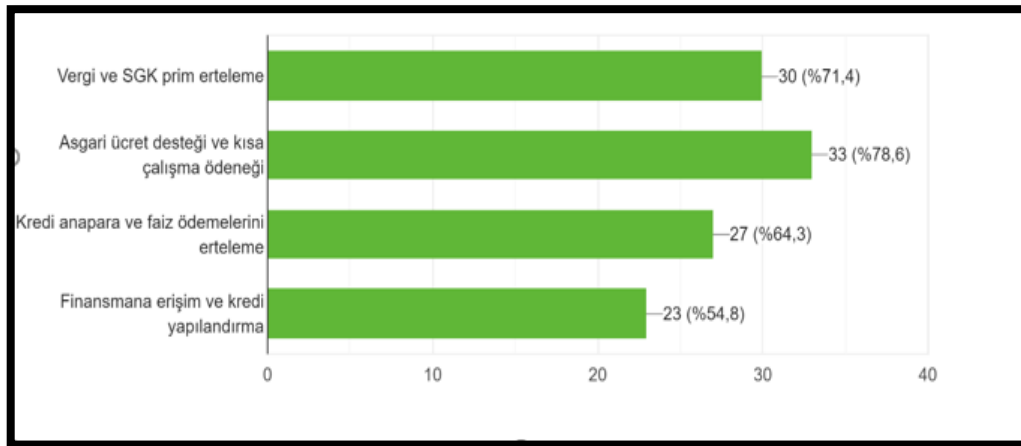
Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde %40,5 ‘i önemli derecede revizyon düşündüğünü ifade ederken; %28,6’sı orta derecede revizyon yapmayı planladıklarını ifade etmektedir. Bu sonuçlar da gösteriyor ki KOBİ’lerin yarından fazlası piyasada ayakta kalabilmek için yeniliklere ihtiyaç duymakta, bütçelerinde revizyon değişikliğine gitmeyi düşünmekte ve planlamaktadırlar.

3.11. “İşletmelerinin Alt Yapı ve Dijital Olanaklarının Uzaktan Çalışma İçin Yeterli mi?”**Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı**

Grafikteki yanıtlar incelendiğinde işletmelerin altyapı ve dijital olanaklarının uzaktan çalışma için %76,2’sinin yeterli olmadığı, %28,8’i ise kendilerini bu hususta yetersiz bulduklarını ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Bu temelde işletmelerin uzaktan çalışma için gerekli teknolojiye sahip olmadıkları söylenebilir.

3.12. “İşletmenizin Sağlıklı Ve Verimli Faaliyet Gösterebilmesi İçin Size Göre En Önemli Devlet Destekli Mekanizmaları Hangileridir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

Bulgular değerlendirildiğinde işletmelerin verimli şekilde faaliyet yürütebilmesi için %81'i "vergi indirimleri,"; %76,2'si finansal destek; %71,4'ü fatura/vergi/SGK ödemelerinde erteleme, %61,9'u tıbbi/koruyucu malzemelerin temini için maddi destek; %57,1'i kredi/borç ve çeklerde erteleme; %54,8'i çalışanlar için psiko-sosyal destek; %47,6'si çocuk bakımı için finansal destek ve %45,2'si açık/sürekli iletişime gereksinimleri olduğunu ifade etmiştir. Bu temelde işletmelerin vergi indirimleri, finansal destek ile birlikte fatura/vergi/SGK ödemelerinde ertelemeye gidilmesine ihtiyaç duydukları söylenebilir.

3.13. “Covid-19’un Ekonomik Etkilerine Karşı Hazırlanmış Olan Ekonomi Paketinde (Ekonomik İstikrar Kalkanı) Geçen Aşağıdaki Desteklerden Hangilerinin Firmanız İçin Faydalı Ve Kullanılabilir Olacağını Belirtiniz.” Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

Veriler, KOBİ'lerin %78,6 oranı ile hükümetin "Ekonomik İstikrar Kalkanı" paketinde asgari ücret ve kısa çalışma ödeneğini kendileri için yararlı gördüklerini ifade etmişlerdir. Vergi ve SGK primi erteleme desteği için bu oran %71,4'dir. Kredi anapara ve faiz ödemelerini erteleme %64,3 oranında

iken, finansmana erişim ve kredi yapılandırma desteği için %54,8 ile faydalı bulunmuştur. Bu temelde işlerin ve üretken kapasitenin sürdürülebilmesi için KOBİ'lerin finansmana erişim ve işletme giderlerinin ödenmesinde desteğe ihtiyaçları olduğu anlaşılmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyanın geleceği ekonominin, üretimin, sistemli çalışmanın ve bilginin gelişmesine bağlanmış vaziyettedir. Bu gelişimin ve ilerlemenin kilit noktası kuşkusuz ki ekonomik büyümedir. Ekonominin lokomotifi ise “Küçük/Orta Büyüklükte Şirketler” denilen “KOBİ'lerdir.

En yalın ifadeyle “KOBİ'ler üretir, orta ve düşük sınıfı güçlendirir, işsizliği azaltır, dengeli ve sosyal kalkınma sağlar. Ekonomide yan sanayi oluşturur, büyük ölçekli işletmelere hammadde ya da yarı mamul gibi girdiler üretir ve onların gelişimini sağlamış olur. Rekabet ortamı yaratarak, ekonomiye canlılık kazandırır” (Web 4).

Türkiye’de tüm işletmelerin % 99’u KOBİ’lerden oluşmaktadır. Bu nedenle “KOBİ'lere yapılan yatırım ve desteğin ekonominin geleceği için çok önemli olduğunu belirtmek gerekir.

Covid-19 krizinin KOBİ'ler üzerinde önemli oranda olumsuz etkisi görülmektedir. Bu süreç, sektörler ve işletme ölçeği arasındaki farklar da göz önünde bulundurulursa bazı kategorilere pozitif yönde etkileşim sağlarken bazı kategoriler için negatif bir etki yaratmıştır. Gıda ve sağlık/medikal (ilaç, maske, eldiven vs.) ürünleri satışı gerçekleştiren işletmeler etkileşimlerini artırırken; emlak ve otomobil alı/satışları, otel ve konaklama işletmeleri ile kültür/sanat etkinlikleri salgından negatif yönde en çok etkilenen kategoriler olmuştur.

Pandemi ile birlikte KOBİ'lerin karlarında kayıplar ortaya çıkmıştır. İşletmelerin ciroları düşmüştür. Azalan nakit akışı ile birlikte düşük talep, KOBİ'lerin baş endişesi haline gelmiştir. Bunun yanı sıra KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun en önemli ihtiyaçlarının nakit para ve gider ödemelerinin ertelenmesi olduğu anlaşılmıştır.

Hedefler için İş Dünyası Platformu'nun (Web 3), yaptığı araştırma sonuçlarında da vurgulandığı gibi “Covid-19 krizi KOBİ'lerin yarısından fazlası tarafından ciddi bir tehdit olarak görülmüş, şirket stratejilerinde zaruri değişikliklere gidilmesine yol açmıştır. İşletmelerin büyük kısmının günlük iş rutini kriz yönetimine doğru kaymıştır. Bununla beraber kriz ile baş edebilecek argümanların yeterli olmadığını ifade etmek gerekir. İşletmelerin önemli bir kısmı vergi, SGK, fatura ödemelerinde erteleme ve indirimler ile finansal destek ve dayanağa ihtiyaç duymaktadır. Birçoğunun uzaktan çalışma ve dijitalleşme konusunda yetersiz altyapı ve teknolojik gelişmişlikte olduğu

anlaşıyor. Yaşanan daralmanın etkisinin artarak büyüyeceği, işsizliğin ve büyüme açığının devam edeceği, toparlanmanın 2023'e kadar süreceği de" öngörüler arasındadır.

Pandemi sosyo-ekonomik krizin; ekonomik durgunluk ve daralmanın yanı sıra çalışma yöntemleri ve istihdam koşulları bakımından bazı değişikliklere yol açmıştır. Bazı işyerleri kapanırken bazıları da işten çıkarma ve daralmaya gitmiştir. Bu durum işsizlik rakamlarını yukarı taşımıştır. İşsizlik sorunu hiç kuşku yok ki pandemi döneminin en büyük ve en olumsuz sonucu olmuştur.

Pandemi krizinin KOBİ'ler üzerindeki sonuçları değerlendirildiğinde ekonomide; Şeker, Özer ve Korkut'un (2020) tespit ettiği gibi makro, mezo ve mikro bazda değişim ve dönüşümlerin yapılmasının zorunlu olduğu düşünülmektedir: *"Bu durum, makro bazda küresel ekonomideki ve dış ticaretteki dönüşümün ve yeni normale adaptasyonun ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Mezo baz söz konusu olduğunda ise pandemi dolayısıyla yükselen ve alçalan sektörler odaklanılmalı ve bu sektörler için gelecek planları çizilmelidir. Mikro bazda ise firmaların iş modelleriyle birlikte iş planları yeniden düzenlenmeli, firma içi yeni yönetim uygulamalarına odaklanılmalı ve yeni normale uyum fırsatları değerlendirilmelidir"*.

KAYNAKLAR

- Al-Fadly, A. (2020). Impact of covid-19 on SMEs and employment. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8 (2), 629- 648. doi: 10.9770/jesi.2020.8.2(38)
- Akyüz, K.C. (2000) Doğu Karadeniz Bölgesinde Yer Alan İlindeki Küçük Ve Orta Ölçekli Orman Ürünleri Sanayi İşletmelerinin Yapısal Analizi, Doktora Tezi, Trabzon.
- Arslan, Y. (2021). Post-Corona Döneminde Müfredat İçin Yeni Konu Önerileri Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sonbahar, 28, 463-481
- Ayaydın, H. (2021). Covid-19'un İşletmelere Etkileri: KOBİler Üzerinde Tespitler Ve Politika Önerileri. V. International Kaoru Ishikawa Congress on Business Administration and Economy Congress Proceedings Book. 1.10.
- Batso (2021). <http://www.batso.org.tr/TescilKayit.aspx> (e.t. 11.12.2021).
- Cinel, Ozan, M. (2021). Pandemi Sürecinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri. *Social Sciences Studies Journal*. 7(83):2453-2467
- Cepel, M., Gavurova, B., Dvorsky, J., Belas, J. (2020). The impact of the COVID-19 crisis on the perception of business risk in the SME segment. *Journal of International Studies*, 13 (3), 248-263. doi:10.14254/2071-8330.2020/13-3/16
- Çağlar, İ. (2002); "Kobi'lerde Kriz Yönetimi, Etkileri, Sonuçları, Çözüm Önerileri Üzerine Çorum Kobi'lerinde Bir Araştırma", *Standart Ekonomi Ve Teknik Dergi*, Yıl: 41, Sayı 485. 45-59.
- Dai, R., Feng, H., Hu, J., Jin, Q., Li, H., Wang, R., . . . Zhang, X. (2021). The impact of COVID-19 on small and medium-sized enterprises (SMEs): Evidence from two-wave phone surveys in China. *China Economic Review*, 67, 101607. doi:

- 10.1016/j.chieco.2021.101607
- Demir, A. (2017). Sadaka'dan Zekata İslami Ekonomik Dayanışma Örneğinde Form Dönüşümü". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. 84. 93-115.
- Karasar, N. (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayınları
- Küçüktürk Y. (1991); Avrupa Topluluğu'na Entegrasyonda Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yapısal Analizi Ve Karşılaşılan Problemler, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Mahajan, Y. (2020). Study of impact of coronavirus pandemic on small and medium enterprises (SME's) in India. *GIS SCIENCE JOURNAL*, 7 (9), 1-6.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3739311 adresinden edinilmiştir.
- Shafi, M., Liu, J. ve Ren, W. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on micro, small, and medium-sized Enterprises operating in Pakistan, *Research in Globalization*.
<https://doi.org/10.1016/j.resglo.2020.100018> (Erişim Tarihi:10.11.2021).
- Şeker, M., Özer, A., & Korkut, C. (Eds.). (2020). *Küresel salgının anatomisi: insan ve toplumun geleceği*. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Özdemir, S. , Ersöz, H. & Sarıoğlu, H. (2011). Küçük Girişimciliğin Artan Önemi Ve Kobi'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri . *Journal Of Social Policy Conferences* , 0 (53) , 173-230 . Retrieved From <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/İusskd/İssue/898/10078>
- Şahin, M. T. (2021). Literatür Taraması Üzerinden Covid-19 Salgınının Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Etkisini Anlamak: Kavramsal Bir Analiz . *Coğrafi Bilimler Dergisi* , 19 (2) , 466-489 . DOI: 10.33688/aucbd.956001
- Çalışır, M., & İnal, V. (Ed.) (2021). Yeni bir çağın kıyısında: siyasi, iktisadi ve mali açılardan Covid-19 pandemisi. Sakarya Üniversitesi Yayınları. Sakarya.
- TUIK (2020). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sektorel-Guven-Endeksleri-Mart-2020-33916> (Erişim Tarihi.11.12.2021).
- Yeğen, H. (1990). Küçük İşletmelerin Başlıca Özellikleri, Sorunları Ve Konuyla İlgili Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Zeidy İbrahim, A. (2020). Economic impact of covid-19 on micro, small and medium enterprises (msmes) in africa and policy options for mitigation. *Common Mark. East. South. Africa. Nairobi*.
- Web 1: <https://www.Cnnturk.Com/Corona-Virusu-Haberleri> (Erişim Tarihi. 12.11.2021)
- Web 2: <https://tr.wikipedia.org/wiki/KOB%C4%B0> (Erişim Tarihi. 12.11.2021)
- Web 3: Hedefler için İş Dünyası Platformu (business4goals.org) (Erişim Tarihi. 12.11.2021)
- Web 4: <http://www.yilmazulusoy.com/tr/makaleler/kobiler-ekonomimizin-gelecegidir> (Erişim Tarihi. 17.11.2021)

Çatışma Beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişki ve dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Katkı Oranı: Makale tek yazar tarafından yazılmıştır.